

NAȚIONALIZAREA CINEMATOGRAFELOR DIN JUDEȚUL ALBA (1948)

Călin ANGHEL*

Nationalization of Cinemas in Alba County (1948)

Abstract. *The film industry in Romania had a similar evolution to that in neighbouring countries. At the end of the Second World War, there were 37 film studios, 7 film processing laboratories and 408 cinemas, all of which were nationalized in the second half of 1948 and in the first months of the following year. In 1948, there were 10 cinemas in Alba County. Their assets were inventoried and evaluated by a nationalization commission and later on put under state ownership to be managed by the state-owned company Cinexfilm. The inventories drawn up on this occasion reveal the difficult state of the Romanian film distribution network, characterized by makeshift solutions and improvisation.*

Keywords: *movie, propaganda, communism, Sovromfilm, Cinexfilm.*

Cuvinte-cheie: *film, propagandă, comunism, Sovromfilm, Cinexfilm.*

Introducere

După apariția fotografiei, câteva decenii mai târziu, cinematograful, o altă descoperire care implica folosirea materialelor fotosensibile, se dovedea a avea o uriașă priză la public. O posibilă explicație a acestui succes constă în faptul că atât imaginea statică a fotografiei, cât și cea animată a filmului, comparativ cu celelalte arte, satisfăceau obsesia pentru realism a privitorului, indiferent de nivelul său de educație sau de categoria socio-profesională din care făcea parte¹.

Proiecțiile cu public realizate la Paris de frații Louis și Auguste Lumière, în ziua de 28 decembrie 1895, în „Salonul Indian”, de la subsolul „Grand Café”, din Boulevard des Capucines², primele de acest gen din lume, marcau începutul unei noi ere în materie de divertisment.

În deceniile care au urmat, arta filmului a înregistrat progrese remarcabile și o dezvoltare fără precedent. Destul de devreme, sălile care găzduiau proiecțiile se dovedeau a fi neîncăpătoare, ulterior fiind construite cinematografe, unele de dimensiuni impresionante, rivalizând chiar cu vechile teatre³. Nu numai curiozitatea publicului, ci și actorii, scenariile, decorurile, sunetul și, mai târziu, efectele speciale atrăgeau în sălile de cinema spectatori din toate categoriile de vârstă sau sociale.

* Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, România; e-mail: calin.anghel@uab.ro.

¹ Bazin 1968, p. 8.

² Căliman 2000, p. 13.

³ Nowell-Smith 1996, p. 3.

Alături de filmele de ficțiune, și documentarele se bucurau de o largă apreciere din partea publicului. Genul a apărut de timpuriu, încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea, când au fost filmate și difuzate scene din viața politică a vremii, ca încoronarea țarului Nicolae al II-lea la Moscova, în 1896⁴, sau scurtmetraje create special pentru popularizarea unor succese militare sau diplomatice, cum ar fi cazul peliculelor britanice *Entry of the Scots Guard Into Bloemfontein* (1900) și *Set-to Between John Bull and Paul Kruger* (1901)⁵. Documentarul s-a perfecționat în timpul celor două războaie mondiale, ocazie cu care cinematografia a demonstrat din plin că este și un redutabil instrument de persuasiune și, mai ales, de propagandă.

Cinematografia și propaganda

Forța de atracție exercitată de producțiile video asupra maselor a fost repede remarcată de factorii decidenți ai vremii, Vladimir Ilici Lenin (1870-1924) afirmând, în 1919, atunci când semna decretul de naționalizare a cinematografiei ruse, că „filmul este cea mai importantă formă de artă”⁶. Bazele industriei filmului sovietic au fost puse, ulterior, de către Iosif Vissarionovici Stalin (1878-1953)⁷, iar sistemul creat de el, supus unei cenzuri draconice⁸, a servit cu obediență obiectivele propagandei comuniste și ale cultului personalității⁹. Dintre regizorii care s-au remarcat în perioada de început a cinematografiei sovietice, realizări notabile au avut Dziga Vertov (1896-1954), cu *Kino-Glaz* (1924), și Sergei M. Eisenstein (1898-1948), cu *Bronenosets Potemkin* (1925)¹⁰. După moartea lui Stalin, pe fondul unei relative relaxări ideologice, au fost produse și filme artistice apreciate atât de public, cât și de critică, cu toate că serveau, în același timp, și propagandei oficiale¹¹.

În Germania, regimul nazist a reușit, de asemenea, să-și subordoneze industria cinematografică¹². Un rol esențial, în acest sens, l-a avut Joseph Goebbels, în calitate de ministru al Propagandei, care s-a arătat extrem de preocupat, obsedat chiar, de filme, conștient fiind că creațiile celei de-a șaptea arte puteau deveni instrumente de propagare a ideilor naziste, foarte eficiente, dacă industria era strict controlată. Acest lucru s-a și reușit, odată cu crearea, în 1933, a Camerei Cinematografiei Germane și, la începutul anului următor,

⁴ Cernat 2011-2012, p. 4.

⁵ Hentea 2014, p. 140.

⁶ Shlapentokh, Shlapentokh 1993, p. 21.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Miller 2010, p. 53-70; Jitea 2021, p. 21.

⁹ Hentea 2014, p. 184.

¹⁰ Dobrenko 2008, p. 5.

¹¹ Roșu 2011b, p. 454-455; Hentea 2014, p. 191.

¹² Vande Winkel, Welch 2011, p. 2-12.

a Comisiei de Control¹³. Fiecare dintre producțiile video ale celui de-al Treilea Reich, lungmetraje, scurtmetraje, jurnale de știri și documentare, trebuiau să treacă prin filtrele Biroului Cenzurii din Berlin pentru a putea fi difuzate¹⁴. Prin modificările aduse în 1935 legii cinematografelei, Goebbels avea dreptul să respingă personal difuzarea oricărui film, indiferent de poziția Biroului cenzurii¹⁵. Drept rezultat, cinematografia germană nu a putut să producă nimic notabil în cei 12 ani, cât regimul nazist s-a aflat la putere. Cele mai multe dintre filmele perioadei, precum *Jud Süß* (1940) și *Die Rothschilds* (1940), aveau un profund caracter antisemit și incitau la ură și la violență rasială¹⁶.

Dincolo de Ocean, cinematografia americană a descoperit destul de devreme atât beneficiile, cât și riscurile producerii unor filme cu un puternic mesaj propagandistic, cum este și cazul lungmetrajului *The Birth of a Nation*, din 1915, un film profund rasist, care a avut un teribil și nedorit impact în societatea americană, contribuind din plin la revigorarea Ku Klux Klan, în perioada interbelică¹⁷.

Ulterior, Hollywoodul a susținut administrația americană atât în politica sa externă, cât și în cea internă, iar de la începutul anilor '30, filmul politic a ajuns să dețină o pondere importantă în cadrul producției cinematografice¹⁸. Acest gen prezenta, mai mult sau mai puțin subtil, națiunea americană ca pe una cu un destin excepțional, contribuind astfel la creșterea manifestărilor de patriotism în rândul cetățenilor. Dintre producțiile de referință ale filmului politic, pot fi amintite *Gabriel over the White House* (1933)¹⁹ și *Mr. Smith Goes to Washington* (1939)²⁰, pelicule care au înregistrat o oarecare notorietate în epocă și au atras laude din partea criticii²¹.

Și documentarele realizate în timpul celor două conflagrații mondiale au demonstrat faptul că cinematografia americană înțelegea să fie parte a eforturilor depuse de societate în vederea atingerii unor obiective comune. Demnă de amintit, în acest context, este seria *Why We Fight* (1942-1945), realizată de Frank Capra (1897-1991), care însuma peste 70 de ore de film, ce se adresau, în primul rând, militarilor americani²².

¹³ Hentea 2014, p. 141.

¹⁴ Hull 1969, p. 10.

¹⁵ Vande Winkel, Welch 2011, p. 6.

¹⁶ Hentea 2014, p. 143.

¹⁷ *Ibidem*, p. 106-107.

¹⁸ Coyne 2008, p. 19.

¹⁹ *Ibidem*, p. 20-22.

²⁰ *Ibidem*, p. 91-92.

²¹ *Ibidem*, p. 8.

²² Koppes, Black 1987, p. 122-125; Hentea 2014, p. 108-111.

Cinematografia și propaganda în România

În România, prima proiecție de film a avut loc la mai puțin de cinci luni de la reprezentarea fraților Lumière de la „Grand Café” din Paris. În seara zilei de 27 mai 1896, la București, la sediul ziarului *L'Indépendance Roumaine*, spectatorii români au putut vedea, la rândul lor, filmele care au stârnit uimire printre parizienii prezenți la acel eveniment istoric²³. Dacă presa franceză a tratat cu lipsă de entuziasm perspectivele deschise de cinematografie, cea românească s-a arătat extrem de impresionată, în spațiile ample alocate evenimentului de la sfârșitul lunii mai, gazetarii remarcând, mai ales, calitatea de surse istorice pe care filmele o puteau dobândi odată cu trecerea timpului²⁴. Proiecțiile de la București au atras un public numeros, programul cinematografului fiind prelungit de mai multe ori. Ulterior, din toamna aceluiași an, când și-a reluat activitatea, a fost găzduit din nou în sediul ziarului *L'Indépendance Roumaine*, programul său devenind regulat²⁵.

Despre o producție de film românesc se poate vorbi încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea, primele realizări, de genul documentarului, înscriindu-se în ceea ce se realiza în Europa acelei perioade. În timp ce la Moscova, în 1896, se immortaliza încoronarea țarului Nicolae al II-lea, la București, un an mai târziu, prima peliculă filmată în România surprindea *Parada regală* (1897)²⁶. Ulterior, cinematografele importante își realizau propriile filme, prezentate publicului ca atare sau ilustrând jurnalele de actualități care rula în deschiderea programului regulat al zilei²⁷.

După o scurtă perioadă de timp în care interesul pentru cinematografie părea că a scăzut în România, la începutul secolului XX se înregistra un reviriment al celei de-a șaptea arte. Entuziasmul publicului a crescut din nou, stimulat și de producția de film care devenise tot mai consistentă și mai diversificată.

În acest context, la 1 septembrie 1912, în București se lansa filmul *Independența României*²⁸, prima producție ambițioasă a cinematografiei românești, diferită de tot ce se mai turnase până la acea dată, atât ca resurse alocate, cât și ca durată, dar și cu un evident mesaj propagandistic²⁹. Pelicula își propunea să amintească contemporanilor importanța unui eveniment istoric produs cu 35 de ani în urmă, care a schimbat radical destinul României, dar și să aducă un elogiu armatei române. Demersul a fost sprijinit de statul român, Ministerul de Război punând la dispoziția producătorilor 80000 de

²³ Căliman 2000, p. 14.

²⁴ Cernat 2011-2012, p. 6.

²⁵ Căliman 2000, p. 15.

²⁶ Hentea 2014, p. 161.

²⁷ Căliman 2000, p. 23.

²⁸ *Ibidem*, p. 26-30.

²⁹ Hentea 2014, p. 161.

figuranti, în timp ce Casa Regală a susținut financiar turnarea peliculei. A rezultat un film cu o durată de două ore care, în ciuda unor stângăcii evidente, s-a bucurat de un real succes în rândul publicului, fiind și foarte apreciat de presa care i-a alocat spații pe măsură³⁰. În 1913, filmul a rulat și în cinematografe de dincolo de Carpați, fiind la fel de bine primit și de românii din Transilvania³¹.

În Transilvania, prima proiecție de film a avut loc în 1898, la Alba Iulia, în sala de festivități a hotelului Hungaria³². Ulterior, cinematograful ambulant care susținuse reprezentația, aflat în turneu, s-ar fi deplasat la Dumbrăveni și la Blaj³³. Succesul a fost deplin, în anii care au urmat având loc, în mod regulat, noi proiecții. Sălile dedicate cinematografelor au apărut abia în primii ani ai secolului următor, numărul acestora crescând pe măsură ce se puneau în funcțiune uzine de producere a energiei electrice³⁴.

După încheierea Primului Război Mondial, în România s-au produs noi documentare cu mesaj patriotic, inspirate de experiențele din timpul conflagrației, precum *Evocațiuni istorice, Războiul nostru și Ecaterina Teodoroiu*, toate apărute în anul 1921³⁵. La scurt timp, în 1923, o nouă producție ambițioasă, *Povestea neamului românesc*, un documentar al cărui scenariu a fost scris de Nicolae Iorga (1871-1940), prezenta publicului o sinteză a istoriei românilor³⁶.

La începutul anilor '40, în contextul participării României, alături de Germania, la campania militară împotriva URSS, cinematografia românească a fost din nou dominată de producțiile având ca sursă de inspirație teatrele de război³⁷. În primii ani ai perioadei au fost produse filmele *România în lupta contra bolșevismului* (1941), *Războiul sfânt* (1942) și *Cătușe roșii/Odessa în flăcări* (1942)³⁸. Aceste producții, cât mai ales cele care au urmat, majoritatea „jurnale de război”, mențineau un ton extrem de vehement la adresa Uniunii Sovietice³⁹, în ciuda faptului că Germania înregistra insucces după insucces pe frontul din Răsărit. Datorită acestei atitudini, Oficiul Național al Cinematografiei⁴⁰ s-a văzut pus în dificultate la 23 august 1944, când România

³⁰ Căliman 2000, p. 28-29; Cernat 2011-2012, p. 8.

³¹ Căliman 2000, p. 29; Cernat 2011-2012, p. 8.

³² Căliman 2000, p. 25; Roșu 2011a, p. 52; Roșu 2011b, p. 445.

³³ Căliman 2000, p. 25.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ Hentea 2014, p. 162.

³⁶ Căliman 2000, p. 44.

³⁷ *Ibidem*, p. 130.

³⁸ Hentea 2014, p. 163.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ Instituția a fost înființată în anul 1938 și se afla în subordinea Ministerului Apărării (Jitea 2021, p. 28).

a schimbat tabăra, intrând în război alături de Aliați, contra Germaniei naziste, fiind nevoit să adapteze conținutul și discursul producțiilor la noile realități⁴¹.

Cinematografia și propaganda până la proclamarea Republicii Populare Române (1944-1947)

După încheierea războiului, comuniștii pătrunși în sfera puterii de la București au început ofensiva pentru obținerea controlului absolut în stat și pentru transformarea societății românești într-una după înfățișarea celei a protectorilor lor de la Moscova. Cum era de așteptat, nu a fost ocolită nici cinematografia care, de altfel, a fost vizată încă de la început, pentru a le servi drept instrument de propagandă, cunoscut fiind impactul pe care filmul îl avea asupra maselor.

Între primele măsuri luate în vederea subordonării cinematografilei se înscriu desființarea, în 23 septembrie 1944, a Oficiului Național al Cinematografilei⁴² și crearea, în anul următor, a Societății „Filmul Popular”. Aceasta din urmă, prin atribuțiile pe care le dobândise, și în special prin monopolul pe care-l deținea asupra importului de filme, a devenit o unealtă a conducerii comuniste prin care se lovea în interesele distribuitorilor din țară și ale reprezentanțelor caselor de producție internaționale⁴³.

Cu toate acestea, pentru publicul iubitor de film, în primii ani de după război, schimbările nu au fost extrem de evidente. În 1945, pe ecranele cinematografelor din România rula încă filme occidentale, producțiile americane dominând clar piața⁴⁴, grație unei bune distribuiri realizate de societatea Warner Bros. și, mai târziu, de compania Arta Film⁴⁵. Cu toate acestea, producția cinematografică autohtonă, deși destul de săracă în acei ani⁴⁶, a fost cea care indica direcția în care urma să meargă filmul românesc, acesta subordonându-se treptat politicului și dobândind, în final, un rol important în procesul de îndoctrinare a populației și în crearea așa-numitului „om nou”⁴⁷. De la sfârșitul anului 1947, cinematografilei, la fel ca și celorlalte arte, i-a fost impus, ca formă de exprimare, realismul socialist⁴⁸.

Tot în această perioadă, societatea mixtă româno-sovietică Sovromfilm, înființată în 1946⁴⁹, și care avea ca principal obiectiv familiarizarea și, în final, modificarea percepției publicului românesc asupra filmelor sovietice, a

⁴¹ Căliman 2000, p. 131.

⁴² Moisa 2017, p. 339.

⁴³ Vasile 2010, p. 6; Vasile 2016, p. 126.

⁴⁴ Roșu 2014, p. 384.

⁴⁵ Vasile 2016, p. 123.

⁴⁶ Roșu 2011b, p. 445.

⁴⁷ Cora 2014, p. 477.

⁴⁸ Vasile 2010, p. 5.

⁴⁹ Vasile 2016, p. 123.

devenit mult mai activă⁵⁰. În consecință, piața românească de film a fost luată cu asalt de producțiile sovietice, numărul celor occidentale scăzând sistematic⁵¹. Astfel, în locul eroilor și intrigilor hollywoodiene, pe ecranele cinematografelor din România și-au făcut loc muncitorii și țărani ruși care luptau pentru patrie sau trudeau pentru îndeplinirea planului cincinal, aducându-și, fiecare dintre ei, contribuția la edificarea societății socialiste. În același timp, producțiile occidentale erau blamate, fiind considerate forme de exprimare ale unei lumi decadente, lipsite de morală și care promovau mesaje pline de ură la adresa clasei muncitoare⁵².

Infrastructura de difuzare a filmului

Activitatea primului cinematograf din București, cel găzduit de redacția ziarului *L'Indépendance Roumaine*, a fost de scurtă durată, ulterior, în capitală lipsind proiecțiile pentru o perioadă destul de lungă de timp. După ce s-au reluat în anul 1905, rețeaua de difuzare a filmului s-a dezvoltat cu repeziciune. În 1909 se construia prima sală pentru proiecții din București, cea a cinematografului Volta, iar în anii următori s-au inaugurat și altele, precum Blériot, Bristol, Apollo, Venus, Olimp și Clasic⁵³. Cu toate acestea, în ciuda interesului stârnit de film în capitală, prima sală din România, construită special pentru proiecții, a fost cea inaugurată în 1906-1907 la Iași, la cercul Sidoli⁵⁴. De altfel, în această perioadă au apărut numeroase cinematografe la nivelul întregii țări, pentru ca, ulterior, începând cu anii Primului Război Mondial, situația să se stabilizeze, numărul acestora înregistrând doar mici variații⁵⁵.

În Transilvania, prima sală destinată proiecțiilor de film a fost construită la Brașov, în anul 1901. În 1906, au apărut cinematografele de la Oradea și Cluj, cel din urmă funcționând în Palatul Bánffy. În 1907 s-a inaugurat un cinematograf la Arad, iar în anul următor, se dădea în folosință unul și la Alba Iulia⁵⁶. În 1910 Sibiu și Bistrița aveau, la rândul lor, cinematografe cu program regulat⁵⁷. În același an, la Cluj se deschidea cel deal doilea cinematograf, Urania, amenajat în palatul cu același nume, din str. Ferenc József (astăzi str. Horea)⁵⁸. Tot în 1910, la Sebeș începeau proiecțiile regulate de film, într-un șopron din lemn care fusese folosit până nu demult

⁵⁰ Vasile 2010, p. 7.

⁵¹ Vasile 2016, p. 127.

⁵² Roșu 2014, p. 386.

⁵³ Căliman 2000, p. 23.

⁵⁴ Damian 2018, p. 247.

⁵⁵ Căliman 2000, p. 23.

⁵⁶ Roșu 2011b, p. 450.

⁵⁷ Căliman 2000, p. 23.

⁵⁸ Vais 2009, p. 107-108.

de poștalioanele care asigurau transportul de persoane înainte de apariția căilor ferate⁵⁹. Până la izbucnirea Primului Război Mondial, în aproape toate orașele, chiar și în cele mici, exista cel puțin un cinematograf: la Abrud, Aiud, Orăștie, din 1911, la Lugoj, Reghin, Dumbrăveni, din 1912, iar la Miercurea Ciuc și Sighetu Marmăției, din 1913⁶⁰. Tot în 1913, la Cluj, era dat în folosință cinematograful universității, amenajat la parterul Palatului Sebestyén⁶¹.

În perioada interbelică, pe fondul unei foarte bogate și diversificate oferte de film, s-a înregistrat o nouă și însemnată creștere a numărului de cinematografe. Aceasta era absolut necesară, deoarece, la zece ani de la încheierea Primului Război Mondial, România se afla cu mult în spatele altor state europene, în ceea ce privește numărul de locuri din sălile de spectacol raportat la totalul populației. Astfel, în timp ce în România, în 1928, exista un loc la 60 de locuitori, în Ungaria situația era cu mult mai bună, 1 la 16, primul loc în Europa fiind ocupat de Belgia, cu 1 la 12⁶². Astfel, până la izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, numărul sălilor a crescut constant, în 1938, în România existând 388 de cinematografe⁶³ frecventate, în același an, de 41412 spectatori⁶⁴. Dintre acestea, cele mai multe funcționau în București, cei 850000 de locuitori ai capitalei având la dispoziție nu mai puțin de 52 de cinematografe⁶⁵. În majoritatea orașelor României exista cel puțin un cinematograf, în timp ce în centrele urbane mai importante funcționau mai multe⁶⁶. Spre exemplu, în 1938 Timișoara avea șapte, dintre care unul de vară, descoperit⁶⁷, în timp ce într-un mic oraș de provincie, precum Alba Iulia, existau, în aceeași perioadă, două cinematografe cu program regulat⁶⁸.

Cu toate aceste creșteri, industria cinematografică românească, privită în ansamblu, era destul de slab dezvoltată, facilitățile de producție fiind modeste, iar rețeaua de difuzare a filmului, administrată de întreprinzători particulari, era insuficientă și caracterizată de improvizație și provizorat⁶⁹.

Naționalizarea industriei cinematografice din România

În România naționalizarea facilităților din domeniul cinematografiei s-a realizat cu întârziere, față de celelalte state din zonă, intrate după război, la

⁵⁹ Raica 2002, p. 293-294; Wollmann 2018, p. 81.

⁶⁰ Căliman 2000, p. 23.

⁶¹ Potting 2018-2019, p. 213.

⁶² *Ecouri* 1928, p. 19.

⁶³ Simu 2019, p. 373.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 374.

⁶⁵ Ursprung 2010-2011, p. 376.

⁶⁶ Scurtu 2003, p. 751-752.

⁶⁷ Damian 2018, p. 251.

⁶⁸ Roșu 2014, p. 389.

⁶⁹ Jitea 2021, p. 28.

rândul lor, în sfera de influență sovietică. Dacă în Iugoslavia procesul de etatizare s-a realizat în 1945, iar în Bulgaria în 1946 și 1948⁷⁰, în țara noastră a început în a doua jumătate a anului 1948, încheindu-se în primăvara lui 1949.

În toamna anului 1948, după naționalizările din sectorul economic, au urmat cele din domeniile culturii și divertismentului, întreaga industrie cinematografică fiind trecută în proprietatea statului, Partidul dobândind astfel controlul absolut asupra unor canale mediatice cu mare impact la public⁷¹. Prin decretul cu nr. 303 din 3 noiembrie 1948, se naționalizau toate societățile care aveau ca activitate producția sau difuzarea de film, chiar și cele care-și încetaseră parțial sau chiar total activitatea. De asemenea, intra sub incidența decretului întregul patrimoniu al societăților respective: localul și alte anexe, aparatura, diversele instalații, mobilierul, mijloacele de transport și alte bunuri mobile. Erau vizate 37 de case de filme și 7 laboratoare de prelucrare a peliculelor⁷², precum și cele 408 cinematografe din întreaga țară, enumerate în anexa actului legislativ⁷³. Dintre acestea, 64 își desfășurau activitatea în București, 36 în județul Prahova, 34 în județul Timiș, câte 16 în județele Arad și Constanța, 13 în județul Sibiu ș.a.m.d.

Se dorea ca procesul de etatizare să se realizeze în cel mai scurt timp, astfel încât cinematografele să-și poată relua imediat activitatea, vechea conducere a acestora având obligația de a sta la dispoziția noilor directori și de a le acorda lămuriri și sprijin în soluționarea tuturor problemelor care puteau să apară⁷⁴.

Deși actul legislativ privitor la naționalizarea industriei cinematografice din Republica Populară Română a fost emis la începutul lunii noiembrie a anului 1948, procesul de etatizare a fost unul mai complex și de mai lungă durată, punerea sa în practică necesitând o perioadă de câteva luni, din vara aceluiași an și până în primăvara lui 1949, când au fost preluate ultimele cinematografe.

În iunie 1948 se înființa Societatea Comercială de Stat „Cinexfilm”, întreprindere care prelua atribuțiile fostei societăți „Filmul Popular”, iar statutele acesteia, publicate în *Monitorul oficial*, nr. 132 din 9 iunie 1948, postulau, la articolul 6, alin. 2 și 3, constituirea unor comisii județene care să inventarieze și să evalueze patrimoniul fiecărei „întreprinderi cinematografice”, în vederea naționalizării și trecerii bunurilor acestora în administrarea noii societăți. Comisiile au fost numite la începutul lunii

⁷⁰ Jitea 2021, p. 28.

⁷¹ Cora 2014, p. 484-485.

⁷² Narai 2008, p. 472.

⁷³ Decret, nr. 303 din 3 noiembrie 1948, pentru naționalizarea industriei cinematografice și reglementarea comerțului cu produse cinematografice, în *Monitorul oficial*, nr. 256, din 3 noiembrie 1948.

⁷⁴ *Ibidem*.

următoare, fiecare având în componență câte trei membri: un reprezentant al Ministerului Artelor și Informațiilor, unul din partea Ministerului Finanțelor și un delegat al „Cinexfilm”⁷⁵.

Ulterior, la sfârșitul lunii februarie a anului 1949, se fonda „Romfilm”, noua societate, care a preluat atribuțiile „Cinexfilm” și ale vechiului Oficiu Național al Cinematografiei, desființat în toamna anului 1944, urmând să se ocupe de producția, precum și de difuzarea filmului autohton și de import⁷⁶.

Naționalizarea cinematografelor din județul Alba

În județul Alba, în anul 1948 existau zece cinematografe: două în Alba Iulia (Capitol și Parc), două în Sebeș (Progresul, fost Astra, și Popular, fost Aro), două în Teiuș (Urania și Sindicatul CFR Teiuș-Coșlariu) și câte unul în Abrud (Detunata), Aiud (Apollo), Zlatna (Modern) și Uioara – Ocna Mureș (Edison), toate aflându-se pe lista celor care urmau a fi naționalizate⁷⁷.

Comisia județeană de inventariere și evaluare din județul Alba avea următoarea componență: Dumitru Ciumbrudean⁷⁸, consilier cultural județean, era reprezentantul Ministerului Artelor și Informațiilor, Ion Ciovică, subșef de birou, la Administrația Financiară Alba, era delegat al Ministerului Finanțelor și Heinrich Kleinberger, trimis al Societății Comerciale de Stat „Cinexfilm”⁷⁹. Până la începerea activității propriu-zise, componența comisiei a suferit însă unele modificări, locul lui Dumitru Ciumbrudean fiind luat de Ioan Grosu, în timp ce Heinrich Kleinberger a fost înlocuit cu Artur Frieder⁸⁰.

În luna august, comisia din județul Alba își desfășura activitatea, inventariind bunurile fixe și mobile, identificate în patrimoniul cinematografelor și trecându-le în administrarea Societății Comerciale de Stat „Cinexfilm”. Faptul că unele dintre cinematografe aveau mai mulți proprietari, persoane fizice, societăți comerciale sau instituții, nu reprezenta un impediment pentru noua putere. De obicei, clădirile în care-și desfășurau activitatea aveau un alt proprietar, față de cel al societății care administra cinematograful, fiind vorba, nu de puține ori, de primării, instituții ecleziastice, syndicate sau de diverse alte organizații. Conform instrucțiunilor transmise membrilor comisiilor și consilierilor culturali județeni ai

⁷⁵ *Deciziunea nr. 2727 a Ministerului Artelor și Informațiilor. Numiri*, în *Monitorul oficial*, partea IB, nr. 152, din 5 iulie 1948, p. 5634.

⁷⁶ Vasile 2010, p. 6.

⁷⁷ *Decret nr. 303 din 3 noiembrie 1948, pentru naționalizarea industriei cinematografice și reglementarea comerțului cu produse cinematografice*, în *Monitorul oficial*, nr. 256, din 3 noiembrie 1948; Roșu 2014, p. 389.

⁷⁸ Pentru biografia și activitatea lui Dumitru Ciumbrudean, vezi Rotar 2018, p. 346-352.

⁷⁹ *Deciziunea nr. 2727 a Ministerului Artelor și Informațiilor. Numiri*, în *Monitorul oficial*, partea IB, nr. 152, din 5 iulie 1948, p. 5634.

⁸⁰ SJAANR, fond *Inspectoratul Școlar al Județului Alba*, dosar 40/1948, f. 3.

Ministerului Artelor și Informațiilor, delegați pentru a „supraveghea executarea dispozițiilor legale”⁸¹, aceștia aveau obligația de a

„[...] veghea ca în cinematografele în care, pe lângă bunuri ale acestor societăți, instituțiuni sau unități se află și bunuri ale unor persoane particulare, fizice sau juridice, să nu se producă din partea acestor persoane vreo încercare de sustragere a acestora din urmă bunuri din patrimoniul Statului”⁸².

Prin aceleași instrucțiuni, delegaților Ministerului Artelor și Informațiilor li se atrăgea atenția că existau și unele cinematografe care trebuiau tratate altfel, fiind vorba de cele aflate

„[...] în exploatarea Soc. Sovromfilm, a unor unități ale Armatei sau administrației sovietice și a Soc. S.C.R. (Societatea Cinematografică Română) – bun sovietic –. În toate aceste cazuri veți veghea ca drepturile acestor societăți, instituțiuni sau unități să nu fie cu nimic atinse prin operațiunile de preluare”⁸³.

În același timp, ministerul își exprima preocuparea ca activitatea cinematografelelor să nu fie serios perturbată de naționalizare. Prin aceleași instrucțiuni, consilierilor li se făceau recomandări și în acest sens :

„În general veți căuta a reduce la minimum posibil eventuale întreruperi de funcționare a cinematografelelor, grăbind operațiunile de inventariere și preluare și reluând proiectarea filmului de îndată ce operațiunile necesitănd o activitate în sala de cinematograf sau în cabina de proiecție vor fi încheiate”⁸⁴.

Cinematograful Astra din Sebeș

Prima societate ale cărei bunuri au fost inventariate și evaluate de Comisia Județeană Alba a fost cea care administra cinematograful Astra⁸⁵ – al cărui nume fusese schimbat recent în Progresul – din orașul Sebeș. Acesta funcționa într-un imobil situat pe str. Mihai Viteazul (b-dul Lucian Blaga, în prezent), la nr. 6, aparținând Protopopiatului Ortodox Sebeș. Societatea care administra cinematograful era proprietatea lui Nicolae Lupșe, din patrimoniul acesteia făcând parte doar instalațiile, aparatura și mobilierul⁸⁶. În cele două zile, 21-22 august, cât a durat inventarierea, comisia a întocmit un proces-

⁸¹ *Ibidem*, f. 2.

⁸² *Ibidem*.

⁸³ *Ibidem*.

⁸⁴ *Ibidem*.

⁸⁵ Înființat în anul 1910 de către tăbăcarul Otto Schalnd, a fost primul cinematograf cu program regulat din Sebeș. A funcționat, inițial, într-un șopron al fostei stații de poștație, desființată la sfârșitul secolului al XIX-lea, după ce transportul pe calea ferată a luat amploare, și ajuns în proprietatea Protopopiatului Ortodox. Ulterior, Nicolae Lupșe, noul proprietar al societății care administra cinematograful, i-a dat o nouă față edificiului, reconstruindu-l din cărămidă (Raica 2002, p. 293-294; Wollmann 2018, p. 81-83).

⁸⁶ SJAANR, fond *Inspectoratul Școlar al Județului Alba*, dosar 40/1948, f. 4v.

verbal în care au fost consemnate, extrem de detaliat, toate bunurile existente la acea dată în incinta clădirii care servea drept sediu al cinematografului. Au fost măsurate și descrise amănunțit încăperile edificiului, precum și fațada principală a acestuia, enumerându-se toate dotările sale, de la ferestre și uși și până la instalațiile de încălzire și de iluminat. Sala de spectacole, de dimensiuni destul de mari, 20 x 10 x 4,70 m, prevăzută cu un podium în trepte, adăpostea 288 de scaune, filmele fiind proiectate pe un ecran alb de pânză, de 4 x 4 m, fixat pe o ramă de lemn de 6 x 6 m. Sonorizarea se realiza cu ajutorul unui „difuzor american AVECA de 15W”. Spațiul era încălzit, iarna, cu ajutorul a două sobe, una de teracotă, iar cealaltă de fontă, vara fiind răcorit cu două ventilatoare.

Cabina de proiecție, prevăzută cu patru ferestre, avea în dotare o masă pentru derulat și un aparat derulator „A.E.G. vechiu”, un proiector pentru diapozitive, cu obiectiv de 42,5 mm, un pick-up Telefunken, cu un motor Dual și „29 de plăci de patefon, uzate”. Sonorizarea se asigura cu ajutorul unui amplificator audio, cu lămpi. Piesa principală a cabinei era aparatul de proiecție A.E.G care, potrivit comisiei, avea unele componente confecționate artizanal⁸⁷. Toate dotările cabinei de proiecție și ale camerei de derulare au fost evaluate la 60000 de lei⁸⁸. Procesul-verbal a fost întocmit în cinci exemplare: câte unul pentru fiecare membru al comisiei, unul pentru fostul proprietar, iar cel de-al cincilea se înainta Societății Comerciale de Stat „Cinexfilm”, pentru care documentul reprezenta „titlul de punere în posesie”. Fostul proprietar, Nicolae Lupșe, a refuzat să-l semneze⁸⁹.

Cinematograful Aro din Sebeș

În ziua următoare, 23 august 1948, comisia s-a deplasat, în aceeași localitate, la cinematograful Aro, redenumit, cu scurt timp în urmă, Popular. Acesta funcționa într-un imobil situat la intersecția străzilor Ioan Zoba (str. 1848, în prezent), nr. 1, și Coresi (str. Pieții, în prezent), „fără număr”, clădire aflată, la acea dată, în proprietatea statului⁹⁰.

Sala de spectacole, cu dimensiunile 25 x 11,80 x 6,60 m, prevăzută cu balcon, avea 306 locuri, dispuse în 34 de grupe a câte nouă scaune „făcute din

⁸⁷ Era alcătuit din: un picior AEG, o masă de proiecție AEG, o casă de lampă AEG, o lanternă AEG, o oglindă de 350 mm „Hamlet, Târgu Mureș”, o tobă superioară „amator”, o tobă inferioară „amator”, un „adaptor amator [...] cu fotocelulă Preslei cu una lampă de ton «Tungsram»”, un cap de protecție AEG, un obiectiv fără marcă, crăpat, diametru 42,5 mm și un motor Flansch „Gantz” (*ibidem*).

⁸⁸ *Ibidem*, f. 5r.

⁸⁹ *Ibidem*, f. 5v.

⁹⁰ Este vorba de fosta sală de sport a Gimnaziului Evanghelic din Sebeș, ale cărui bunuri au fost naționalizate, odată cu desființarea acestuia, în anul 1948.

stejar cu șezutul cu placaj, cu ridicare mecanică⁹¹. Ecranul folosit pentru proiecții, de 5,20 x 4,10 m, era vopsit, cu alb, pe perete, fiind încadrat într-un chenar negru, iar sonorizarea se realiza cu un difuzor „Acoflex muzical Paris”. Spațiul era încălzit cu două sobe de teracotă și, vara, răcorit cu ajutorul unui ventilator. Mobilierul, precum și aparatura de proiecție și de sonorizare, erau proprietatea administratorului cinematografului, Mircea Besoiu.

În cabina de proiecție, prevăzută cu două ferestre, se găseau toate dispozitivele necesare bunei funcționări a unui cinematograf: un amplificator de 12 W, un microfon, o sonerie, aparatul de proiecție, Ernemann I, prevăzut cu un obiectiv Agfa, în stare bună de funcționare, precum și altele⁹². Ca și în cazul celuilalt cinematograf din Sebeș, unele dintre componentele aparatului de proiecție, sau alte dispozitive folosite în cabină, erau confecționate artizanal, iar altele erau proprietatea altor persoane din localitate, cum ar fi motorul Gantz, utilizat în camera derulatorului, care aparținea maiorului în rezervă Constantin Dumitrescu. Toate aparatele din cele două camere, de proiecție și de derulare, au fost evaluate de către membrii comisiei la 70000 de lei.

Au fost inventariate și locuința îngrijitorului, precum și un imobil, cu două camere, situat în str. Dorobanților, nr. 14. Procesul-verbal, întocmit în aceeași zi, 23 august 1948, a fost asumat de toți membrii comisiei, fostul proprietar al cinematografului, Mircea Besoiu, refuzând însă să-l semneze⁹³.

Cinematograful Parc din Alba Iulia

Următoarele informații privind activitatea Comisiei Județene Alba datează din luna septembrie a anului 1948, când, în după-amiaza zilei de 17, membrii acesteia s-au deplasat la cinematograful Parc (redenumit Victoria), din Alba Iulia, situat pe strada Armata Roșie (str. Ardealului, în prezent), nr. 1, în vederea inventarierii și evaluării bunurilor mobile și imobile ale acestuia.

Alături de membrii comisiei a fost prezent și Petru Timișan, reprezentant al Primăriei Municipiului Alba Iulia, care era proprietara clădirii, „Teatrul Caragiale”, și a unei părți din mobilierul aflat în dotarea cinematografului. Cealaltă parte și aparatura erau în proprietatea a doi particulari, Maximilian Tanner și David Klein, care închiriaseră clădirea de la Primăria Alba Iulia, în anul 1946.

Situația cinematografului, la data preluării sale de către stat, era una destul de complicată. Prin contractul de închiriere cu nr. 126, din 18 ianuarie 1946, cei doi administratori ai cinematografului se angajau să amenajeze sala de spectacole a teatrului și să o doteze cu tot mobilierul necesar, lucrările și

⁹¹ *Ibidem*, f. 3r.

⁹² *Ibidem*, f. 6v.

⁹³ *Ibidem*, f. 6r.

bunurile rezultate, cu excepția aparaturii, urmând să intre în proprietatea primăriei municipiului, fără a li se acorda nicio despăgubire⁹⁴.

Până la sfârșitul anului, sala a fost renovată, dotată cu instalații de încălzire, cu o nouă instalație electrică, cu ecran și cu 351 de scaune noi, care se alăturau celor vechi, existente. Cea mai importantă realizare a fost executarea balconului sălii de spectacol, o amenajare de mari dimensiuni, sprijinită în zona mediană de doi stâlpi de fontă. Prin această extindere, capacitatea sălii creștea la 500 de locuri, doar balconul urmând să găzduiască 150 de scaune. La 18 decembrie 1946 se recepționau lucrările și dotările realizate până la acea dată, urmând ca cele rămase restante, montarea scaunelor în balcon, diverse tencuieli și zugrăveli interioare și exterioare, să fie executate în următoarele șase luni⁹⁵.

În ciuda acestui început promițător, societatea care administra cinematograful nu a reușit să ducă la îndeplinire toate obligațiile asumate, în 1947 predând cinematograful „Filmului Popular”⁹⁶. În consecință, la 19 iulie 1948, primăria a reziliat contractul, punând sechestru pe instalațiile de proiecție pentru recuperarea sumei restante de 70000 de lei, acumulate ca urmare a neplății chiriei pe 10 luni⁹⁷. Aparatura urma să fie vândută la licitație în data de 21 august 1948⁹⁸.

Deși cinematograful avea în folosință, conform contractului, doar sala de spectacole a teatrului și alte șase încăperi care o deserveau, comisia de naționalizare a inventariat și alte spații aflate în legătură cu acesta, holuri și scări, chiar și pe cele în care funcționa un „bufet”, laolaltă cu dotările sale⁹⁹. Au fost luate în evidență și cele cinci reclame din oraș, dintre care două „luminoase”.

La data realizării inventarului, în sala de spectacole existau 282 de fotolii, dintre care aproape jumătate „foarte uzate”, și 121 de „scaune simple de lemn”, cărora li se adăugau patru „bănci ordinare fără spate”. Surprinzător, se pare că lipseau cele 351 de scaune noi, recepționate de primărie la sfârșitul anului 1946. Balconul, de 7,50 x 11,7 x 4 m, avea ca mobilier „nouă [...] bănci ordinare fără spate a 4 m”¹⁰⁰. Ecranul, de 4 x 5 m, era confecționat din pânză fixată pe o ramă din lemn.

Cabina de proiecție, având trei ferestre cu capac de tablă, adăpostea aparatura pe care primăria pusese sechestru. Este vorba de un aparat de proiecție alcătuit dintr-un picior Nitzsche, o masă, un cap de proiecție Saxonia

⁹⁴ *Ibidem*, f. 17-18.

⁹⁵ *Ibidem*, f. 20-21.

⁹⁶ Roșu 2014, p. 390.

⁹⁷ SJAANR, fond *Inspectoratul Școlar al Județului Alba*, dosar 40/1948, f. 17, 22-23.

⁹⁸ *Ibidem*, f. 24.

⁹⁹ *Ibidem*, f. 7v.

¹⁰⁰ *Ibidem*.

V cu două tobe pentru incendiu, un obiectiv Kinostar, oglindă și un obiectiv Pathé de rezervă. Aceștia li se adăugau un alt aparat de proiecție Gaumont, demontat¹⁰¹, și diverse piese de schimb, instrumente electrice pentru măsurat, un pick-up Orion și „30 plăci foarte uzate”. Sonorizarea se asigura cu un amplificator de 15 W¹⁰².

Comisia a evaluat patrimoniul mobil al cinematografului la 110000 lei – 60000 lei aparatura și 50000 lei mobilierul – trecând toate bunurile în administrarea „Cinexfilm”. Procesul-verbal, întocmit în ziua de 18 septembrie, a fost semnat de toate părțile prezente, inclusiv de reprezentantul Primăriei Municipiului Alba Iulia.

Următoarele informații referitoare la naționalizarea cinematografelor din județul Alba datează de la începutul lunii noiembrie, când, în contextul emiterii decretului nr. 303, din 3 noiembrie 1948, acestea au trecut în subordinea Ministerului Artelor și Informațiilor. Cu acest prilej s-au întocmit procese-verbale având ca obiect predarea inventarului lor în administrarea Societății de Stat „Cinexfilm”.

Cinematograful Apollo din Aiud

În data de 2 noiembrie 1948 era predat și cinematograful Apollo din Aiud¹⁰³, aflat, până cu puțin timp înainte, în proprietatea lui Acs Dionisie. Acesta, originar din Abrud, îl înființase în anul 1919, cinematograful funcționând neîntrerupt până la naționalizare, în sediul din str. Cuza Vodă, nr. 1¹⁰⁴, o anexă a Primăriei Orașului Aiud¹⁰⁵.

În anexele procesului-verbal de predare-primire sunt consemnate detaliat toate bunurile din patrimoniul acestui cinematograf, găsite la fața locului de comisia de inventariere și evaluare. Sala de spectacole era prevăzută cu un ecran de proiecție din pânză, de 5 x 4 m și adăpostea 274 de scaune¹⁰⁶. Cinematograful era dotat cu două aparate de proiecție, unul marca Gaumont (Paris) și celălalt Saxon¹⁰⁷, iar sonorizarea se făcea folosindu-se un „amplificator cu 7 lămpi”¹⁰⁸. De asemenea, deținea un patefon și „37 plăci [...] uzate 90%”, difuzoare, precum și diverse alte aparate și instrumente de măsură și control.

¹⁰¹ *Ibidem*, f. 43.

¹⁰² *Ibidem*, f. 9v-10r, 30-31.

¹⁰³ *Ibidem*, f. 121-124.

¹⁰⁴ *Ibidem*, f. 125, 130.

¹⁰⁵ Socaciu 2010, p. 114.

¹⁰⁶ SJAANR, fond *Inspectoratul Școlar al Județului Alba*, dosar 40/1948, f. 151.

¹⁰⁷ *Ibidem*, f. 138, 154; Wollmann 2018, p. 81.

¹⁰⁸ SJAANR, fond *Inspectoratul Școlar al Județului Alba*, dosar 40/1948, f. 138, 154.

Cinematograful Sindicatului CFR Teiuș-Coșlariu

Cinematograful funcționa într-o sală situată în curtea sediului sindicatului CFR din Teiuș, de pe str. Sf. Nicolae, nr. 92. La inventarierea din 2 noiembrie 1948, însă, au fost preluate toate bunurile, fixe și mobile, din incinta acestuia, inclusiv o fântână cu cumpănă și o popicărie, ambele situate în apropierea sălii de spectacol, întregul patrimoniu fiind predat Societății de Stat „Cinexfilm”¹⁰⁹.

Sala de spectacole era alcătuită din două încăperi, măsurând 5,50 x 9,20 m și 18,80 x 9,20 m și era dotată cu 50 de scaune și 13 loje (?) tapisate cu pluș. Deși nu sunt disponibile informații suplimentare, din cele consemnate în anexele procesului-verbal de predare-primire, se pare că cinematograful era nefuncțional la momentul preluării sale. Ecranul era deteriorat („lipsă jumătate”), iar aparatul de proiecție, deși în stare bună, nu beneficia de sonorizare¹¹⁰.

Cinematograful Modern din Zlatna

Cinematograful din Zlatna se numea, de fapt, Apollo și nu mai funcționa de câțiva ani, în 1942 societatea care-l administra fiind radiată de Camera de Industrie și Comerț din Alba Iulia¹¹¹. Cu toate acestea, patrimoniul său a făcut obiectul naționalizării și, la fel ca în cazul cinematografului sindicatului CFR, comisia de inventariere și evaluare a preluat toate bunurile. Au fost naționalizate atât locuința proprietarului, cât și cea a fiicei sale, dar și mobilierul și alte dotări care deserveau un pavilion pentru nunți pe care aceștia îl deținuseră¹¹².

Din anexele procesului-verbal din 2 noiembrie 1948, prin care aceste bunuri erau preluate de reprezentantul Ministerului Artelor și Informațiilor, se pot identifica și unele dintre dotările fostului cinematograf: un „aparat de proiecție demontat și reformat neutilizabil”, marca Pathé, un derulator pentru filme, un preamplificator, un amplificator, difuzoare și un patefon¹¹³, deși acestea din urmă puteau fi folosite și la evenimentele organizate în pavilionul pentru nunți amenajat în curtea gospodăriei.

Cinematograful Edison din Ocna Mureș

Nici acest cinematograf nu mai funcționa la momentul naționalizării, proprietarii Zelma și Dumitru Lefter luând decizia să-l închidă la data de 30

¹⁰⁹ *Ibidem*, f. 87-101.

¹¹⁰ *Ibidem*, f. 97.

¹¹¹ *Ibidem*, f. 104.

¹¹² *Ibidem*, f. 105-118.

¹¹³ *Ibidem*, f. 114-115.

aprilie 1948, din cauza faptului că se dovedise a fi o afacere nerentabilă¹¹⁴. Zelma Lefter moștenise aparatura și mobilierul de la tatăl său, Gheorghe Țărău. Până la acea dată, cinematograful funcționase într-un imobil situat pe str. Regele Ferdinand (ulterior, 9 Mai), nr. 49, închiriat de la Francisc Dicay. În data de 2 noiembrie 1948, comisia de inventariere s-a prezentat la acea adresă, constatând că întregul patrimoniu mobil al cinematografului lipsea. Într-o declarație dată la solicitarea reprezentanților statului, Zelma Lefter explica absența bunurilor prin faptul că afacerea fusese închisă și că acestea nu puteau rămâne într-un spațiu care fusese închiriat. Mai mult decât atât, cei doi s-au văzut nevoiți să vândă mobilierul pentru a-și acoperi pierderile¹¹⁵. În schimb, aparatura nu fusese înstrăinată, fiind păstrată la locuința celor doi proprietari.

În ciuda acestei situații, comisia a inventariat și a preluat atât imobilul în care cinematograful își desfășurase activitatea, cât și aparatele folosite pentru proiectarea filmelor. Astfel, s-a naționalizat casa lui Francisc Dicay, „o clădire veche, delăsată în ruină, neîngrijită”, alcătuită din 16 încăperi, dispuse în jurul unei curți interioare acoperite. Dintre acestea, cinematografului îi fuseseră închiriate două, una de 14 x 5 m, folosită ca „sală de așteptare”, iar cealaltă, mai mare, de 17 x 7 m, pe post de sală de spectacole¹¹⁶.

Au fost preluate și aparatele cu care fusese dotat cinematograful: un aparat de proiecție A.E.G. cu două apărătoare de incendiu, uzat, un ecran de pânză, un aparat pentru derulat filme, un preamplificator, trei amplificatoare și un patefon, toate fiind transportate și depozitate „într’o cameră la primăria comunei Ocna Mureșului și sigilat cu sigilul postului de jandarmi”¹¹⁷. Mai mult, lui Gheorghe Țărău, tatăl Zelmei Lefter, al cărui nume figura în autorizația de funcționare, i s-a cerut ca, în cel mai scurt timp, să mobilizeze cu scaune sala de spectacole și să o doteze cu cele necesare, astfel încât cinematograful să poată funcționa, în caz contrar, urmând să suporte rigurile legii. Proprietara a ținut să precizeze că mobilierul, odată înstrăinat, nu mai putea fi recuperat și că nu avea nici resursele materiale necesare pentru a procura altul¹¹⁸.

Cinematograful Capitol din Alba Iulia

Informațiile referitoare la cel de-al doilea cinematograful din Alba Iulia sunt puține și lacunare. La 30 aprilie 1948 îi expirase autorizația de funcționare, Consilieratul Cultural Județean Alba comunicând Subcomisiei

¹¹⁴ *Ibidem*, f. 173.

¹¹⁵ *Ibidem*.

¹¹⁶ *Ibidem*, f. 173, 176.

¹¹⁷ *Ibidem*, f. 172.

¹¹⁸ *Ibidem*, f. 173.

Teatrale locale că societatea care-l administra avea la dispoziție zece zile pentru a intra în legalitate¹¹⁹. Cinematograful funcționa într-un imobil din str. Avram Iancu, nr. 4, care, potrivit unui proces-verbal, întocmit la 12 iulie 1948, de subcomisia amintită, necesita reparații atât la interior, cât și la exterior, pentru a dobândi „un aspect civilizată”¹²⁰. Ca și celălalt cinematograful din localitate, s-a aflat pe lista celor naționalizate în noiembrie 1948. La începutul anului 1949 a fost însă închis, localul acestuia fiind pus la dispoziția Ateneului Popular „Nicolae Bălcescu”¹²¹.

O parte a inventarului cinematografului poate fi reconstituită grație informațiilor furnizate de procesul-verbal de predare-primire, întocmit în data de 14 aprilie 1949, când fostul director, numit în această funcție la 2 noiembrie 1948, preda imobilul și bunurile mobile „ateneului popular”, în prezența unui reprezentant al recent-înființatei Societăți de Stat „Romfilm”. Transferul se realiza în baza deciziei Ministerului Artelor și Informațiilor, din 25 februarie 1949, de a preda Direcției Așezămintelor Culturale o parte a cinematografulor din subordine, în județul Alba aflându-se în aceeași situație și cel din Zlatna (Modern)¹²². În patrimoniul fostului cinematograful se aflau la acea dată, în afara imobilului, 195 de scaune „fotoliu teatrale [...] uzate 80%”, 40 de scaune „thonat simple [...] uzate 80%” și 11 bănci de diferite dimensiuni¹²³. Având în vedere faptul că la predarea inventarului a fost prezent și un delegat al Romfilm, cel mai probabil, aparatura de proiecție a fost transferată unui alt cinematograful.

Despre celelalte două cinematografe din județ, Urania, din Teiuș, și Detunata, din Abrud, informațiile sunt și mai puține. Primul funcționa inițial în hotelul Oroszlan Szalloda (Leul, ulterior), iar după naționalizare i-a fost schimbat numele, în Victoria. A continuat să existe până la începutul anilor '90, când, în 1994, a fost închis¹²⁴. Cel din Abrud, Detunata, funcționa în hotelul cu același nume. În primăvara anului 1948 figura în evidențele Direcției Cinematografiei, din cadrul Ministerului Informațiilor, alături de Apollo din Aiud, ca neavând autorizație de funcționare. Aceasta nu-i fusese eliberată deoarece proprietarul nu s-a conformat dispoziției de a angaja un operator, noile regulamente din domeniul cinematografiei interzicând ca patronii, ori alte persoane nespecializate, să presteze această activitate¹²⁵. A continuat să funcționeze și după ce a fost naționalizat, în anul 1948.

¹¹⁹ MNUAI, dosar *Iulie 1948*, f. 1.

¹²⁰ *Ibidem*, f. 33.

¹²¹ Roșu 2014, p. 389-390.

¹²² *Deciziunea cu nr. 1697 a Ministerului Artelor și Informațiilor*, în *Monitorul oficial*, partea IA, nr. 49, din 28 februarie 1949, p. 1468.

¹²³ SJAANR, fond *Inspectoratul Școlar al Județului Alba*, dosar 40/1948, f. 228.

¹²⁴ Wollmann 2018, p. 83-84.

¹²⁵ MNUAI, dosar *Aprilie 1948*, f. 27.

Concluzii

Desființarea în luna septembrie a anului 1944 a Oficiului Național al Cinematografiei și crearea, în 1945, a Societății „Filmul Popular” trădează interesul deosebit pe care comuniștii l-au avut, încă de la început, față de film, conștienți fiind de potențialul imens al acestuia, ca instrument de propagandă. De altfel, experiența bolșevicilor și în acest domeniu își spunea cuvântul, toate acțiunile ulterioare ale comuniștilor pregătind terenul pentru lovitura finală ce urma a fi aplicată industriei cinematografice: naționalizarea. Punerea în practică a acestei ultime măsuri, îi permitea statului să-și impună monopolul și în domeniul producției, importului și difuzării filmului în România și să controleze astfel, cu strictețe, conținutul informației care ajungea la populație pe această cale.

Naționalizarea, prin operațiunile de inventariere și evaluare, a relevat o imagine destul de clară, și nu prea favorabilă, a industriei filmului din România, la câțiva ani de la încheierea războiului. În ceea ce privește numărul cinematografelor și, mai ales, repartizarea acestora la nivelul întregii țări, se poate observa existența unor mari discrepanțe între județe. În timp ce în București existau mai mult de 60 de săli de proiecție, iar în județe ca Prahova și Timiș peste 30, în altele, precum Odorhei, Roman și Râmnicu Sărat, erau doar câte două, iar în Baia, Gorj, Câmpulung, Olt și Dorohoi, abia câte unul. Cu toate acestea, lista publicată în anexa decretului de naționalizare nu reflecta fidel realitatea, deoarece o parte a celor cuprinse în ea nu mai funcționau, unele dintre ele chiar din timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

Așa au stat lucrurile și în județul Alba, în care, potrivit anexei Decretului nr. 303 din 3 noiembrie 1948, în preajma naționalizării, existau zece cinematografe. Dintre acestea, cel al Sindicatului CFR Teiuș-Coșlariu, Edison din Ocna Mureș și Modern din Zlatna nu funcționau în anul 1948, ultimul fiind radiat din evidențe încă din 1942. Nici celelalte, care încă își desfășurau activitatea, nu se prezentau într-o stare prea bună. Informațiile furnizate de procesele-verbale întocmite de comisia de inventariere și evaluare, cu ocazia preluării patrimoniului acestora de către societatea „Cinexfilm”, sunt edificatoare în această privință. Mobilierul pe care îl dețineau era, în majoritatea cazurilor, învechit și uzat, administratorii acestora, apelând, deseori, la soluții improvizate pentru a suplimenta numărul de locuri. De asemenea, atât instalațiile de proiecție, cât și cele de sonorizare erau învechite, proprietarii folosind frecvent componente confecționate artizanal pentru a le înlocui pe cele originale, defecte.

Capacitatea totală a sălilor de proiecție din județul Alba, calculată în baza datelor oferite de aceleași procese-verbale de inventariere, trecea de 1600 de locuri, acestora adăugându-li-se, bineînțeles, și cele ale cinematografelor Urania, din Teiuș, și Detunata, din Abrud, despre ale căror dotări nu deținem informații. Chiar și în absența acestor date, este evident că numărul scaunelor,

raportat la totalul populației județului Alba, de 212334 de locuitori, în 1948¹²⁶, era extrem de mic, situându-se sub media națională de 1 la 60, din anul 1928. Datele sunt ceva mai bune, dacă cifra se raportează doar la populația din mediul urban, unde funcționau, de altfel, cele mai multe dintre acestea, și care număra, în același an, 36691 de locuitori¹²⁷.

După 1948, cele mai multe dintre cinematografele naționalizate și-au continuat activitatea, servind noii misiuni, aceea de a transmite publicului mesajele oficiale ale Partidului și de-a contribui, și ele, la apariția acelei noi conștiințe politico-sociale, preconizate de teoreticienii marxism-leninismului, precum și la formarea „omului nou”. La Alba Iulia, până la începutul anului 1949, au funcționat ambele cinematografe, Capitol și Parc (redenumit Victoria), ulterior continuându-și activitatea doar cel din urmă. Acesta a fost găzduit, în continuare, de fostul „Teatrul Caragiale”, fiind cunoscut publicului albaulian sub denumirea de 23 August. La Sebeș a rămas în funcțiune doar unul dintre cele două cinematografe naționalizate în anul 1948, Astra, devenit Progresul, și care, după o îndelungată activitate, în anii '90 a fost închis, iar clădirea demolată. O istorie asemănătoare a avut și cinematograful Urania (Victoria), din Teiuș, care a continuat să existe și în anii regimului comunist, fiind desființat în 1994. La rândul lor, cinematografele din Aiud și Abrud au funcționat și după naționalizare.

Abrevieri bibliografice

- Bazin 1968 – André Bazin, *Ce este cinematograful?*, București, 1968.
- Căliman 2000 – Călin Căliman, *Istoria filmului românesc (1897-2000)*, București, 2000.
- Cernat 2011-2012 – Manuela Cernat, *Cinematograful în istorie (I)*, în *SCLATMC*, s.n., 5-6 (49-50), 2011-2012, p. 3-9.
- Cora 2014 – Delia Cora, *Propaganda politică pentru și în timpul naționalizării comuniste*, în *AnB*, s.n., XXII, 2014, p. 475-485.
- Coyne 2008 – Michael Coyne, *Hollywood Goes to Washington: American Politics on Screen*, Bodmin, 2008.
- Damian 2018 – Minodora Damian, *Cinematografe bănățene în perioada interbelică*, în *Sargetia*, s.n., IX, 2018, p. 247-259.
- Dobrenko 2008 – Evgeny Dobrenko, *Stalinist Cinema and the Production of History: Museum of the Revolution*, Edinburgh, 2008.
- Ecouri* 1928 – *Ecouri cinematografice*, în *Realitatea ilustrată*, nr. 39, 13 octombrie 1928, p. 16.
- Golopenția, Georgescu 1948 – Anton Golopenția, Dumitru C. Georgescu, *Populația Republicii Populare Române la 25 ianuarie 1948. Rezultatele provizorii ale recensământului*, în *Probleme economice*, 2, martie 1948, p. 1-46.

¹²⁶ Golopenția, Georgescu 1948, p. 39.

¹²⁷ *Ibidem*.

Naționalizarea cinematografelor din județul Alba (1948)

- Hentea 2014 – Călin Hentea, *Spectacolul propagandei*, București, 2014.
- Hull 1969 – David S. Hull, *Film in the Third Reich: A Study of the German Cinema, 1933-1945*, Londra, 1969.
- Jitea 2021 – Bogdan Jitea, *Cinema în RSR. Comunism și disidență în industria ceașistă de film*, Iași, 2021.
- Koppes, Black 1987 – Clayton R. Koppes, Gregory D. Black, *Hollywood Goes to War: How Politics, Profits, and Propaganda Shaped World War II Movies*, Londra, 1987.
- Miller 2010 – Jamie Miller, *Soviet Cinema: Politics and Persuasion under Stalin*, New York, 2010.
- MNUAI – Muzeul Național al Unirii Alba Iulia.
- Moisa 2017 – Gabriel Moisa, *Comunismul național și filmul istoric: între o relație „nepotrivită” și una de conveniență. Cazul românesc*, în *ActaMP*, XXXIX, 2017, p. 337-353.
- Narai 2008 – Eusebiu Narai, *Naționalizarea principalelor mijloace de producție în județul Severin*, în *Banatica*, 18, 2008, p. 465-492.
- Nowell-Smith 1996 – Geoffrey Nowell-Smith, *The Oxford History of World Cinema*, New York, 1996.
- Potîng 2018-2019 – Răzvan Potîng, *4 epoci, 4 cinematografe. O analiză comparativă a 4 cinematografe din Cluj-Napoca*, în *Concept*, 17-18, 2018-2019, p. 211-227.
- Raica 2002 – Ion Raica, *Sebeșul*, Cluj-Napoca, 2002.
- Roșu 2011a – Victor Tudor Roșu, *Cinematograful la Alba Iulia în anii '20 și revista Cinema & Film*, în *Apulum*, XLVIII, 2011, p. 51-63.
- Roșu 2011b – Victor Tudor Roșu, *Disciplinare socială prin cinematograful Filmul în Alba Iulia în anii '50*, în Toader Nicoară (ed.), *Disciplinarea socială și modernitatea în societatea modernă și contemporană (sec. XVI-XXI)*, Cluj-Napoca, 2011, p. 444-462.
- Roșu 2014 – Victor Tudor Roșu, *Cinematograful ca instrument ideologic: filmele, sfârșitul anilor '40 și Alba Iulia*, în *Apulum*, LI, 2014, p. 383-404.
- Rotar 2018 – Marius Rotar, *Comuniști albaïlieni până la 23 august 1944. Cazul unui oraș din provincie*, în *Terra Sebus*, 10, 2018, p. 333-374.
- Scurtu 2003 – Ioan Scurtu (coord.), *Istoria românilor*, vol. VIII, *România întregită (1918-1940)*, București, 2003.
- Shlapentokh, Shlapentokh 1993 – Dmitry Shlapentokh, Vladimir Shlapentokh, *Soviet Cinematography, 1918-1991: Ideological Conflict and Social Reality*, New York, 1993.
- Simu 2019 – Mona Simu, *O privire de ansamblu asupra câtorva instituții culturale în România, între Primul Război Mondial și perioada actuală*, în *Calitatea vieții*, XXX, 2019, 4, p. 370-386.
- SJAANR – Serviciul Județean Alba al Arhivelor Naționale ale României.
- Socaciu 2010 – Oliviu Socaciu (coord.), *Aiud. Localitate urbană multiseclară*, Alba Iulia, 2010.
- Ursprung 2010-2011 – Daniel Ursprung, *Geschichtsschreibung und Vergangenheitsbewältigung in Rumänien. Von den Mühen des Umgangs mit zeitgeschichtlichen Themen*, în *Südost-Forschungen*, 69-70, 2010-2011, p. 358-388.
- Vais 2009 – Gheorghe Vais, *Clujul eclectic. Programe de arhitectură în perioada dualistă (1867-1918)*, Cluj-Napoca, 2009.

Călin Anghel

- Vande Winkel, Welch 2011 – Roel Vande Winkel, David Welch (ed.), *Cinema and the Swastika: The International Expansion of Third Reich Cinema*, New York, 2011.
- Vasile 2010 – Cristian Vasile, *Cinematografia în anii stalinismului (1948-1953). Control ideologic și structuri instituționale*, în *Revista istorică*, XXI, 2010, 1-2, p. 5-29.
- Vasile 2016 – Aurelia Vasile, *L'action cinématographique française en Roumanie de 1945 à la Guerre froide*, în *Relations internationales*, 166, 2016, 2, p. 117-136.
- Wollmann 2018 – Volker Wollmann, *Patrimoniu preindustrial și industrial în România*, vol. VII, Sibiu, 2018.

LISTA ABREVIERILOR

- Abgadiyat** – Abgadiyat. Brill. Writing and Scripts Center (Bibliotheca Alexandrina).
- ACD** – Acta Classica Universitatis Scientiarum Debreceniensis. University of Debrecen.
- Acmeology** – Acmeology. Mezhdunarodnoy akademii akmeologicheskikh nauk, Rossiyskoy akademii obrazovaniya, kafedry akmeologii i psikhologii professional'noy deyatel'nosti Akademii pri Prezidente RF (RANKhiGS), Tsentra akmeologicheskikh issledovaniy. Moscova.
- ActaAC** – Acta Archaeologica Carpathica. Polish Academy of Arts and Sciences. Cracovia.
- ActaMN** – Acta Musei Napocensis. Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei. Cluj-Napoca.
- ActaMP** – Acta Musei Porolissensis. Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău.
- AD** – Archaeological Dialogues. Cambridge.
- AÉ** – Archaeologiai Értesítő a Magyar régészeti, művészettörténeti és éremtani társulat tudományos folyóirata. Budapest.
- AI** – Amazonia Investiga. Editorial Primate. Colombia.
- AIIAI/AIIX** – Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol” Iași (din 1990 Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” Iași). Iași.
- AIIGB** – Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu”. Series Historica. Institutul de Istorie „George Barițiu” Cluj-Napoca.
- AKÖG** – Archiv für Kunde österreichischen Geschichts-Quellen. Wien.
- Alt Schaessburg** – Alt Schaessburg. Muzeul de Istorie Sighișoara.
- AnAcad** – Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice. Academia Română. București.
- AnB** – Analele Banatului (serie nouă). Muzeul Național al Banatului. Timișoara.
- Angustia** – Angustia. Muzeul Carpaților Răsăriteni. Sfântu Gheorghe.
- Antinomies** – Institute of Philosophy and Law Ural Branch of the Russian Academy of Sciences. Ekaterinburg.
- Antiquity** – Antiquity. Durham University.
- Apulum** – Apulum. Acta Musei Apulensis. Muzeul Național al Unirii. Alba Iulia.

Lista abrevierilor

- ArchKözl** – Archaeologiai Közlemények. Pesten.
- ArchMéd** – Archéologie médiévale. Centre de Recherches Archéologiques Médiévales. Caen.
- ArhMold** – Arheologia Moldovei. Institutul de Arheologie Iași.
- Arkheologiya** – Arkheologiya. Kiev.
- Arrabona** – Arrabona. Xántus János Múzeum. Győr.
- AS** – Annals of Science. Taylor & Francis. Abingdon-on-Thames (UK).
- Astra Sabesiensis** – Astra Sabesiensis. Despărțământul Astra „Vasile Moga” Sebeș.
- ASUI** – Analele Științifice ale Universității „Al. I. Cuza” din Iași. Istorie. Iași.
- ATF** – Acta Terrae Fogarasiensis. Muzeul Țării Făgărașului „Valer Literat”. Făgăraș.
- AUASH** – Annales Universitatis Apulensis. Series Historica. Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia.
- AUASP** – Annales Universitatis Apulensis. Series Philologica. Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia.
- AUB** – Analele Universității București. Istorie. Universitatea București.
- AUVT** – Annales d’Université Valahia Târgoviște, Section d’Archeologie et d’Histoire. Târgoviște.
- AVSL** – Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde. Sibiu.
- BAM** – Bibliotheca Archaeologica Moldaviae. Iași.
- Banatica** – Banatica. Muzeul Banatului Montan. Reșița.
- BAR** – British Archaeological Reports (International Series). Oxford.
- BarbSz** – Barbarikumi Szemle. University of Szeged.
- BB** – Bibliotheca Brukenthal. Muzeul Național Brukenthal. Sibiu.
- BCȘS** – Buletinul Cercurilor Științifice Studentești. Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia.
- BerRGK** – Bericht der Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts. Frankfurt am Main.
- BiblThrac** – Biblioteca Thracologica. Institutul Român de Tracologie. București.
- BICS** – Bulletin of the Institute of Classical Studies. Institute of Classical Studies. The University of London’s School of Advanced Study. London.
- BI-PSA** – Biblioteca Istro-Pontică, Seria Arheologie. Tulcea.
- BMA** – Bibliotheca Musei Apulensis. Muzeul Național al Unirii Alba Iulia.

BMN	– Bibliotheca Musei Napocensis. Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei. Cluj-Napoca.
BMRBC	– Buletinul Muzeului Regional al Basarabiei din Chișinău.
BMS	– Bibliotheca Musei Sabesiensis. Muzeul Municipal „Ioan Raica” Sebeș.
Boabe de grâu	– Boabe de grâu. Revistă de cultură. București.
BS	– Bibliotheca Septemcastrensis. Institutul pentru Cercetarea Patrimoniului Cultural Transilvănean în Context European. Sibiu.
BSNR	– Buletinul Societății Numismatice Române. Societatea Numismatică Română. București.
BULR	– Boston University Law Review. Boston University School of Law. Boston (Massachusetts).
Brukenthal	– Brukenthal. Acta Musei. Muzeul Național Brukenthal. Sibiu.
Byzantion	– Byzantion. Revue Internationale des Études Byzantines. Peeters Publishers. Louvain.
ByzF	– Byzantinische Forschungen. Internationale Zeitschrift für Byzantinistik. Amsterdam.
Bylye Gody	– Bylye Gody. Cherkas Global University Press. Washington.
BYULR	– Brigham Young University Law Review. J. Reuben Clark Law School. Provo (Utah).
CACS	– Central Asia and the Caucasus Studies. The Ministry of Foreign Affairs of Islamic Republic of Iran. Tehran.
CAF/FHA	– Cahiers d'Archéologie Fribourgeoise. Freiburger Hefte für Archäologie. Zürich.
CAH	– Communicationes archaeologicae Hungariae. Budapest.
Caietele ARA	– Caietele Ara. Asociația „Arhitectură. Restaurare. Arheologie”. București.
Caietele CIVA	– Asociația Cercul de Istorie Veche și Arheologie, Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia.
Calitatea vieții	– Calitatea vieții. Institutul de Cercetare a Calității Vieții. București.
CASS	– Canadian-American Slavic Studies. Brill. Leiden.
CCA	– Cronica cercetărilor arheologice. cIMEC. București.
CCDJ	– Cultură și civilizație la Dunărea de Jos. Călărași.
CEJC	– Central European Journal of Geosciences.
CH	– Construction History. The Construction History Society. Ascot (UK).
CI	– Cercetări istorice. Muzeul de Istorie a Moldovei. Iași.
Concept	– Concept. Universitatea Națională de Artă Teatrală și Cinematografică „I. L. Caragiale” din București (UNATC). București.

Lista abrevierilor

- CR** – Caietele restaurării. Asociația Art Conservation Support. București.
- Crisia** – Crisia. Muzeul Țării Crișurilor. Oradea.
- CSMÉ** – A Csíki Székely Múzeum Évkönyvei. Muzeul Secuiesc al Ciucului. Miercurea Ciuc.
- CSP** – Canadian Slavonic Papers. Taylor & Francis. Abingdon-on-Thames (UK).
- Dacia** – Dacia. Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie. București, I (1924)-XII (1948). Nouvelle série: Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. București.
- DLJ** – Duke Law Journal. Duke University School of Law. Durham (North Carolina).
- DLR** – Denver Law Review. University of Denver Sturm College of Law. Denver (Colorado).
- Dolgozatok** – Dolgozatok az Erdély Nemzeti Múzeum Érem – és Régiségtárából. Kolosvár (Cluj).
- DOP** – Dumbarton Oaks Papers. Dumbarton Oaks. Trustees for Harvard University.
- Drobeta** – Drobeta. Seria Etnografie. Muzeul Regiunii Porților de Fier. Drobeta-Turnu Severin.
- DSȘ** – Dări de Seamă ale Ședințelor. Comitetul Geologic. Institutul Geologic. București.
- EMúz** – Erdélyi Múzeum. Erdélyi Múzeum az Erdélyi Múzeum-Egyesület. Kolozsvár (Cluj).
- EphNap** – Ephemeris Napocensis. Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj-Napoca.
- Eurasia Antiqua** – Eurasia Antiqua. Deutsches Archäologisches Institut Eurasien-Abteilung. Berlin.
- FK** – Földtani Közlöny. Budapest.
- FK** – Földrajzi Közlemények. Magyar Földrajzi Társaság.
- FolArch** – Folia Archaeologica. Magyar Történeti Múzeum. Budapest.
- FVL** – Forschungen zur Volks -und Landeskunde, Sibiu.
- GAS** – Geophysical Research Abstract. European Geosciences Union (EGU).
- Gemina** – Gemina. Revista Muzeului Bănățean din Timișoara.
- Geoarchaeology** – Geoarchaeology. An International Journal.
- GRBS** – Greek, Roman and Byzantine Studies. Duke University. Durham.
- Harvard LR** – Harvard Law Review. Harvard Law School. Cambridge (Massachusetts).
- HC** – Historia Constitucional. Centro de Estudios Políticos y Constitucionales de Madrid, adscrito al Ministerio español de la Presidencia, y el Seminario de Historia

- Constitucional “Martínez Marina” de la Universidad de Oviedo.
- Hierasus** – Hierasus. Muzeul Județean Botoșani.
- Historica** – Historica. Centrul de Istorie, Filologie și Etnografie din Craiova.
- HK** – Hadtörténelmi Közlemények (Évnegyedes folyóirat a magyar hadi történetírás fejlesztésére). Quarterly of Military History. Budapest.
- HLR** – Houston Law Review. University of Houston Law Center. Houston (Texas).
- HR** – Historical Research. Institute of Historical Research. University of London.
- HT** – The History Teacher. Society for History Education. Long Beach (California).
- IAA** – Istoriko-arkheologicheskij al'manakh. Armavir, Krasnodar. Moscova.
- Ialomița** – Ialomița. Studii și cercetări de arheologie, istorie, etnografie și muzeologie. Muzeul Județean Slobozia.
- IGC** – International Geological Congress. Prague.
- Istros** – Istros. Muzeul Brăilei. Brăila.
- JAHA** – Journal of Ancient History and Archaeology. Institutul de Arheologie și Istoria Artei. Universitatea Tehnică Cluj-Napoca.
- JAMÉ** – A Jóna András Múzeum Évkönyve. Nyíregyháza.
- JAS** – Journal of Archaeological Science. Elsevier.
- J. Biogeogr.** – Journal of Biogeography. Edited by Michael N. Dawson.
- JIA** – The Journal of Indian Art. W. Griggs & Sons. London.
- JKKCC** – Jahrbuch der Kaiserl. Königl. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale. Wien.
- JLSt** – Journal of Lithic Studies. Edinburgh.
- JSFU** – Journal of Siberian Federal University. Humanities & Social Sciences. Siberian Federal University. Krasnoyarsk.
- JWP** – Journal of World Prehistory. Kluwer Academic.
- Kavkazskii sbornik** – Kavkazskii sbornik. MGIMO MID Rossii. Moscova.
- Közlemények** – Közlemények az Erdély Nemzeti Múzeum Érem és Régiségtárából. Kolosvár (Cluj).
- Kratkie** – Kratkie soobshcheniya Instituta arkheologii. Institute of Archaeology Russian Academy of Sciences. Moscova.
- LCP** – Law and Contemporary Problems. Duke University School of Law. Durham (North Carolina).
- LȘ** – Lucrări științifice. Institutul de Învățământ Superior Oradea.

Lista abrevierilor

- Marisia** – Marisia. Studii și Materiale. Muzeul Județean Mureș. Târgu Mureș.
- Marmatia** – Marmatia. Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Baia Mare.
- Materialy** – Materialy po arkheologii, istorii i etnografii Tavrii. Tavria.
- MCA** – Materiale și Cercetări Arheologice (serie nouă). Academia Română. Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”. București.
- MemEthno** – Memoria Ethnologica. Centrul Județean Pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Liviu Borlan Maramureș. Baia Mare.
- Mittheilungen** – Mittheilungen der K.K. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale. Wien.
- MJSS** – Mediterranean Journal of Social Sciences. Rome.
- MLJ** – Mississippi Law Journal. The University of Mississippi School of Law. Oxford (Mississippi).
- MLR** – Michigan Law Review. University of Michigan Law School. Ann Arbor (Michigan).
- MN** – Munții Noștri. București.
- MT** – Mediaevalia Transilvanica. Muzeul Județean Satu Mare.
- MTA** – Multimedia Tools and Applications. Springer.
- MuzNaț** – Muzeul Național de Istorie a României. București.
- NAV** – Nizhnevolzhskij arkheologicheskij vestnik [The Lower Volga Archaeological Bulletin]. Volgograd State University.
- Nemvs** – Nemvs. Alba Iulia.
- NLO** – Novoe literaturnoe obozrenie. Moscova.
- NPNP** – Novoe proshloe / The New Past. Southern Federal University. Rostov-on-Don.
- NULR** – Northwestern University Law Review. Northwestern University Pritzker School of Law. Chicago (Illinois).
- NumKözl** – Numizmatikai Közlöny. Budapesta.
- OC** – Orientalia Christiana. Roma.
- ONV** – Omskiy nauchnyy vestnik. Omsk.
- OSR** – Obshchestvo. Sreda. Razvitie (Terra Humana). Tsentr nauchno-informatsionnykh tekhnologii Asterion. Sankt-Petersburg.
- ÖZBH** – Österreichische Zeitschrift für Berg- und Hüttenwesen. Wien.
- PA** – Patrimonium Apulense. Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Alba. Alba Iulia.
- Palynology** – Palynology. The Palynological Society.
- PL** – Ural State Pedagogical University. Ekaterinburg.

Pontica	– Pontica. Muzeul de Istorie Națională și Arheologie. Constanța.
PR	– The Polish Review. Polish Institute of Arts and Sciences of America. New York.
Probleme economice	– Probleme economice. Organ al Comitetului Superior Economic. București.
PZ	– Prähistorische Zeitschrift. Deutsche Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte, Institut für Prähistorische Archäologie. Berlin.
QR	– Quaestio Rossica. Ural Federal University. Ekaterinburg.
Quat.Int	– Quaternary International. The Journal of International Union for Quaternary Research. Elsevier.
RA	– Revista Arhivelor. Arhivele Naționale ale României. București.
RB	– Revista Bistriței. Complexul Muzeal Județean Bistrița-Năsăud. Bistrița.
Realitatea ilustrată	– Realitatea ilustrată (sau Lucrurile așa cum le vedem cu ochii). Cluj (1927-1928), ulterior București.
RECEO	– Revue d'études comparatives Est-Ouest. Institut des Sciences Humaines et Sociales. Paris.
REF	– Revista de etnografie și folclor. București.
RESEE	– Revue des Etudes Sud-Est Européennes. Academia Română. București.
RevArh	– Revista Arheologică. Centrul de Arheologie al Institutului Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei. Chișinău.
Revue du Nord	– Revue du Nord. Archéologie. Revue d'Histoire et d'Archéologie des Universités du Nord de la France. Lille.
RHSEE/RESEE	– Revue historique du sud-est européen. Academia Română. București, Paris (din 1963 Revue des études sud-est européennes).
RI	– Revista de Istorie (din 1990 Revista istorică). Academia Română. București.
RJMD	– Romanian Journal of Mineral Deposits. București.
RM	– Revista Muzeelor. București.
RMI	– Revista Monumentelor Istorice. Institutul Național al Patrimoniului. București.
RN	– Revue Numismatique. Société française de numismatique.
RossArk	– Rossijskaya Arkheologiya. Institute of Archaeology, Russian Academy of Sciences. Moscova.
Rossiya i ATR	– Rossiya i ATR. Institut istorii, arkheologii i etnologii narodov Dal'nego Vostoka vo Vladivostoke.

- RR** – Dal'nevostochnoye otdeleniye Rossiyskoy akademii nauk. Vladivostok.
RREI – The Russian Review. University of Kansas. Lawrence.
RRH – Revue Roumaine d'Études Internationales. Academia Română. București.
RRHA – Revue Roumaine d'Histoire. Academia Română. București.
Rusin – Revue Roumaine d'Histoire de l'Art. Série Beaux-Arts. Academia Română. București.
SA – Obshchestvennoy assotsiatsiyey „Rus” (Kishinev). Tomskiy gosudarstvennyy universitet. Tomsk.
SAI – Sovetskaya Arkheologiya. Moscova.
SAO – Studii și articole de istorie. Societatea de Științe Istorice și Filologice din România. București.
Sargetia – Studia et Acta Orientalia. Societatea de Științe Istorice și Filologice din RPR. București.
SCIATMC – Sargetia. Acta Musei Devensis. Muzeul Civilizației Dacice și Romane. Deva.
SCIV(A) – Studii și Cercetări de Istoria Artei. Teatru, Muzică, Cinematografie. Institutul de Istoria Artei „G. Oprescu”. București.
SCN – Studii și cercetări de istoria veche (din 1974, Studii și cercetări de istorie veche și arheologie). București.
SCȘMI – Studii și cercetări de numismatică. Institutul de Arheologie București.
SGEM – Sesiunea de Comunicări Științifice ale Muzeelor de Istorie. București.
SlovArch – SGEM. International Multidisciplinary Scientific GeoConference. Conference Proceedings. Sofia, Albena.
SMANS – Slovenská Archeológia. Archeologický ústav SAV. Nitra.
SMIM – Southampton Monographs in Archaeology, new series. Southampton.
SN – Studii și materiale de istorie medie. Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” al Academiei Române. București.
SoveEtno – Schäßburger Nachrichten. HOG Informationsblatt für Schäßburger in aller Welt. Heilbronn.
SP – Sovetslaya Etnografiya (1931-1991) (vezi și Etnograficheskoe Obozrenie). N. N. Miklukho-Maklai Institute of Ethnology and Anthropology of the Russian Academy of Sciences. Moscova.
SP – Studii de Preistorie. Asociația Română de Arheologie. București.

StComCaransebeș	– Studii și Comunicări de Istorie și Etnografie (continuă cu Tibiscum. Studii și Comunicări de Etnografie - Istorie), Caransebeș.
StComSibiu	– Studii și Comunicări. Arheologie-Istorie. Muzeul Brukenthal. Sibiu.
StComSM	– Studii și comunicări. Muzeul Județean Satu Mare.
STP	– Slavery: Theory and Practice. Cherkas Global University Press. Washington.
Stratum plus	– Stratum plus. Archaeology and Cultural Anthropology. Chișinău.
Studii	– Studii. Revistă de istorie (din 1974 Revista de istorie și din 1990 Revista istorică). Academia Română. București.
Studime Historike	– Studime Historike. Universiteti Shtetëror i Tiranës. Instituti i Historisë dhe i Gjuhësisë. Tiranë.
SUBBB	– Studia Universitatis „Babeș-Bolyai”, Series Biologia. Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca.
SUBBG	– Studia Universitatis „Babeș-Bolyai”, Series Geologia. Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca.
SUCSH	– Studia Universitatis Cibiniensis. Series Historica. Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu.
SV	– Sotsiologiya vlasti. Rossiyskaya akademiya narodnogo khozyaystva i gosudarstvennoy sluzhby pri Prezidente Rossiyskoy Federatsii. Moscova.
Terra Sebus	– Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis. Muzeul Municipal „Ioan Raica” Sebeș.
TESG	– Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie. Royal Dutch Geographical Society. Utrecht.
The Celator	– The Celator: Journal of Ancient and Medieval Coinage. Lancaster (Pennsylvania).
Thraco-Dacica	– Thraco-Dacica. Institutul Român de Tracologie. București.
Tibiscum	– Tibiscum. Studii și Comunicări de Etnografie și Istorie. Muzeul Regimentului Grăniceresc din Caransebeș.
TLR	– Tulsa Law Review. The University of Tulsa College of Law. Tulsa (Oklahoma).
TxLR	– Texas Law Review. University of Texas at Austin School of Law. Austin (Texas).
Transilvania	– Transilvania. Centrul Cultural Interetnic Transilvania. Sibiu.
TV	– Tyuremnyy vestnik. Izdanie Glavnogo tyuremnogo upravleniya. Sankt-Petersburg.
Tyragetia International	– Tyragetia International, serie nouă. Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei. Chișinău.
Țara Bârsei	– Țara Bârsei. Muzeul „Casa Mureșenilor” Brașov.

Lista abrevierilor

- UCLR** – The University of Chicago Law Review. The Law School of the University of Chicago. (Illinois).
- UCLALR** – UCLA Law Review. UCLA School of Law and the Regents of the University of California. Los Angeles (California).
- UPA** – Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie. Berlin.
- VDB-MB** – Veröffentlichungen aus dem Deutschen Bergbau-Museum Bochum. Bochum.
- Vestnik instituta** – Vestnik instituta: prestuplenie, nakazanie, ispravlenie. Vologodskii institut prava i ekonomiki Federal’noi sluzhby ispolneniya nakazanii. Vologda.
- Vestnik SPb** – Vestnik Sankt-Peterburgskogo gosudarstvennogo instituta kul’tury. Sankt-Peterburgskiy gosudarstvennyy institut kul’tury. Sankt-Petersburg.
- Vestnik Tomskogo** – Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta. Istoriya. Tomskiy gosudarstvennyy universitet. Tomsk.
- VHA** – Vegetation History and Archaeobotany. The Journal of Quaternary Plant Ecology, Palaeoclimate and Ancient Agriculture. Official Organ of the International Work Group for Palaeoethnobotany.
- VKZ** – Vserossiiskii kriminologicheskii zhurnal/Russian Journal of Criminology. Federal State Budgetary Educational Institution of Higher Education Baikal State University. Irkutsk.
- VLR** – Vermont Law Review. Vermont Law School. South Royalton (Vermont).
- WASJ** – World Applied Sciences Journal, (Education, Law, Economics, Language and Communication). International Digital Organization for Scientific Information. Pakistan.
- WLJ** – Washburn Law Journal. Washburn University School of Law. Topeka (Kansas).
- WLR** – Washington Law Review. University of Washington School of Law. Seattle (Washington).
- WMLR** – William & Mary Law Review. William & Mary Law School. Williamsburg (Virginia).
- WNELRW** – Western New England Law Review. Western New England University. School of Law Springfield (Massachusetts).
- WSNC** – World of the Slavs of the North Caucasus. Krasnodarskii gosudarstvennyi universitet. Krasnodar.
- YLJ** – The Yale Law Journal. Yale Law School. Danvers (Massachusetts).
- Ziridava** – Ziridava. Studia Archaeologica. Muzeul Județean Arad.

ZMY

– Zhurnal ministerstva yustitsii. Tipografiya pravitel'stvuyushchego senata. Sankt-Petersburg.

Zographe

– Zographe. Revue d'art Médiévale. Institute d'histoire de l'art. Faculté de Philosophie. Belgrad.